



En analys av Susan M. Pearces bok
Museums, objects and collections.

Susan M. Pearce, *Museums, objects and collections. A cultural study*, Smithsonian institution press, Washington D.C. (1993). 296 s.

Under läsningen av Susan M. Pearces bok slås man ständigt av hur oerhört väl genomarbetad boken är. Studien är full av belysande exempel och pregnanta teoretiska analyser. Som läsare uppfattar man i första hand inte boken som en historisk sammanställning över samlandet och museernas framväxt, utan en lärobok som med fördel kan användas i flera vetenskapliga discipliner. Författarens intentioner med boken framgår tydligt. Pearce ser museernas roll i nutid och dåtid som en del av samhällets kulturella mångfald. Museer och samlande är inga enskilda entiteter som kan tas ur sitt sammanhang, utan bör istället studeras utifrån ett tvärvetenskapligt angreppssätt.

Bokens inledande kapitel berör den historiska bakgrunden. Vad lägger då författaren i begreppet *museum*? Kopplingen till samlandet går inte att ta miste på. Allt sedan antikens dagar har samlingar (mer eller mindre offentliga) existerat. Mycket lite nämns om samlingar utanför den västerländska kultursfären. Detta har delvis att göra med att museer, enligt Pearce, vilar på en *judisk-kristen värdegrund*. Som en följd av detta inplaceras också alla föremål (såväl mänskliga produkter som naturföremål) i en *linjär tidsskala*. Föremålens klassificering ses i ljuset av denna linjära tidsuppfattning, som i grund och botten vilar på *framstegstanken*. Detta är inte minst nyttigt att ha i åtanke då man ser till de naturhistoriska samlingarna.¹

De hierarkiskt ordnade naturaliesamlingarna klassificeras ju enligt fallande värde, d.v.s. en skala där människan står överst i klassifikationssystemet. Pearce pekar också på de rent filosofiska argument som ofta används i teorier av skilda slag. Enligt dessa argument är naturen inte ordnad utan uppfattas som sådan av människan då " [...] nature is not something already there but is itself the result of historical and social construction."² Kontentan av detta blir att naturalier av skilda slag inte har något annat värde än det värde människan ger dem. Detta är långt ifrån nya tankar. Liknande tankar har framförts inte minst av filosofer. Vad jag däremot saknar är den etiska aspekten beträffande naturaliesamlandet.

¹ Inte minst den evolutionistiska förklaringsmodellen kan hänföras till detta.

² Pearce (1993), s. 6.

Detta nämns överhuvud taget inte i boken, vilket förvånar mig något, inte minst då boken sägs ha ett filosofiskt betraktelsesätt.

Den dualism som främst präglat den västerländska idétraditionen återspeglas också i synen på naturaliesamlandet. En växt eller en insekt har inget värde än det rent fysiska förrän människan namngivit arten. Namngivandet blir på så vis en del av det gudomliga skapandet, och ger också människan ett högre värde då hon gett arten sitt namn; människan är på så vis inte bara en del av *skapelsen*, utan blir själv en del av *skaparen*. Denna analys kan givetvis också läggas på andra föremål, även om den religiöst präglade tanken blir vagare. Att fysiska föremål inte har någon mening (eller något värde) utan ett socialt sammanhang står utom alla tvivel. Pearce konstaterar att hela den materiella kulturen är en del av mänskliga värderingar, där föremålen är tagna ur sitt sammanhang. Museer är i grund och botten inget annat än utställningslokaler för samlingar av skilda slag. Vad som ger museer ett värde är den koppling till vetenskap som utgör grunden till urvalet av föremålen. Samlingarna ses som en länk till det förflutna, ett kollektivt arv där samlingens pedagogiska värde står i fokus.

Hur bedöms egentligen ett föremåls värde? Är det endast föremålets pedagogiska, vetenskapliga och historiska värde som anger föremålens egentliga värden? Enligt Pearce samverkar flera faktorer. Marknadsekonomin ger föremålet ett värde i sig, men först då det blivit eftertraktat av samlare. Det är beroende på om ett visst föremål är eftertraktat eller inte som marknadspriset sätts (efterfrågan styr priset). Pearce ser också andra värden än de rent ekonomiska. Samlarobjekten delas in i tre olika grupper där värdet är fallande. Den första gruppen kallas kort och gott "rubbish", där värdet på föremålen är obefintligt. Nästa grupp är "transients", saker som i hög grad är masstillverkade. Dessa föremål minskar snabbt i värde och anses ha ringa samlarvärde. Den grupp som, enligt Pearce, anses ha högst värde är "durables".³

Denna föremålsgrupp står utanför marknadsvärdet men har andra värden (andliga, psykologiska och vetenskapliga värden). Till denna grupp hör exempelvis de naturaliesamlingar som idag används som studieobjekt i vetenskapens tjänst. Man kan förhålla sig något tveksam till Pearces indelningar enligt föremålens värde. Att ett föremål är

³ Se vidare: Pearce (1993), s. 34 f.

masstillverkat behöver inte nödvändigtvis ledda till att föremålen snabbt tappar i värde och blir ointressanta för samlare. Sett ur ett längre historiskt perspektiv är detta sant, men i modern tid har populärkulturen skapat nya samlarobjekt, som trots att de är massproducerade får ett allt högre värde.

Den nostalgi som är kopplad till olika föremål gör också att betraktaren får en mer personlig syn på historien. Pearce använder sig av bland annat Ferdinand de Saussures språkanalyser då hon försöker analysera förhållandet mellan föremålets (ursprungliga) sociala kontext och det aktiva val av föremål samlarens står för. Att ett föremåls sociala och kulturella värde skiftat genom historien är något som tydligt betonas. Detta får också till följd att valet av föremål också är tidsbundet, skiftar från en historisk period till en annan. Susan Pearce väljer att utgå från Ferdinand de Saussures semiotiska analys, men har istället för rent språkliga analyser skapat en form av *semiotisk föremålsanalys*. Pearce följer ett föremål från dess insamlande tills dess att föremålet befinner sig på ett museum. Analysen börjar med den s.k. *djupstrukturen* i samhället (av Saussure kallat *langue*), som i stort sett kan ses som ett samhälles sociala och kulturella strukturer vid en given tidpunkt.

Efter detta analyseras vilka specifika händelser (om sådana finns) det är som skapat ett föremåls symbolvärde (enligt de Saussures analyschema benämnt *parole*). Slutligen analyseras samlarens val av föremål (enligt de Saussure kallat *range*). Hela analysen utgår från att ge föremål en symbolisk innebörd baserad på det specifika objektets historia och sociokulturella bakgrund. Andra forskare, bland dem Thomas Kuhn, har i likhet med Pearce förstått att all kunskap är en produkt av social interaktion. Pearce ser dock mer till föremåls symboliska värde. Kunskapen som studiet av föremålen utmynnat i är givetvis en viktig del av föremålets värde, men betonas inte lika skarpt som hos bland annat Kuhn. För att kunna förstå ett föremåls symbolik måste man också se till den historiska kontext som skapat denna symboliska innebörd. En uniform från första världskriget blir till exempel genom den semiotiska föremålsanalysen en symbol för hela kriget. Uniformen (*range*) är inte längre vilket föremål som helst utan blir p.g.a. att den använts i kriget (*parole*) en representant för en tidsperiod (*langue*).

Liknande analyser kan även göras gällande naturalier. En insekt i en entomologisk samling ses som ett typexemplar för en hel art. Genom samlarens val av en specifik insekt har den också en bakgrund, om än inte baserad på så omvälvande händelser som i exemplet ovan. Genom att tillämpa analyser av det här slaget på naturalier tar man också den specifika arten ur sitt sammanhang. Släktskapet med andra arter blir klarare samtidigt som det specifika för arten framträder än tydligare i jämförelse med andra arter.

Susan Pearce behandlar även naturaliesamlandet grundligt. Naturaliesamlandet (från 1700-talet och framåt) utgör, enligt Pearce, en syntes av två olika typer av samlande: dels det vetenskapliga, *systematiska samlandet* dels *souvenirsamlandet*. De souvenirer som åsyftas är inte enbart minnesgåvor från resor, utan kan röra sig om exempelvis troféer av olika slag. Naturtroféer samlas främst för att visa (den hierarkiska) relationen mellan människa och natur. Troféerna utgör på samma gång symboler för människans överlägsenhet gentemot det övriga djurriket. Denna typ av samlingar står som symbol för ett urval händelser, som får en närmast nostalgisk betydelse för betraktaren. Samlandet av troféer kan också ses som ett resultat av människans strävan att behärska naturen. Kombinationen av ett närmast "skattjaktliknande" förhållningssätt och ett vetenskapligt förhållningssätt kan sägas karakterisera naturaliesamlandet under främst 17- och 1800-talen. Det framkommer med all tydlighet att vetenskap gärna används för att legitimera samlande av olika slag. Detta beror givetvis på att vetenskapen har en hög status.⁴

Sammanfattningsvis kan sägas att boken är grundlig i nästan alla avseenden. Inte minst det faktum att det vetenskapliga samlandet givits en grundlig analys är ett välkommet inslag. Boken känns ibland lite tungläst, mest beroende på de många teoretiska analyserna. Det står klart att författaren vänder sig till de redan insatta. Boken kräver en viss förförståelse för att bli riktigt givande.

⁴ För en fylligare diskussion om den etiska aspekten se bland annat N. Jardine, J. A. Secord & E. C. Spary, *Cultures of natural history*, Cambridge university press, Cambridge (1996).